

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUSTA‘LIM VAZIRLIGI

MIRZOULUG‘BEKNOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT ARXITEKTURA - QURILISH INSTITUTI

“Geodeziya, kartografiyavakadastr” kafedresi

Institutning **ilmiy-uslubiy**
kengashida ko‘rib chiqildi va
chop etishga ruxsat berildi.
Ro‘yxatga olindi: № _____
Bayonnoma № _____,
«__» _____ 2016 y.

«TASDIQLAYMAN»
Institut **ilmiy- uslubiy kengash raisi**
tex. fan. nom., dots. **A.TQuldashev**

«__» _____ 2016 y.

“RAQAMLI KARTOGRAFIYA VA GEOINFORMATIKA”
QISQA ATAMASHUNOSLIK LUG‘ATI

5311500-“Geodeziya kartografiya va kadastr” yo‘nalishlarida ta‘lim olayotgan
talabalarga mo‘ljallangan

SAMARQAND- 2016

UDK 528.(235)11

KBK: 65.32-5

S-50

Muharrirlar guruhi:

A.S. Suyunov, SH.A.Suyunov, L.T. Ibragimov.

Bu lug'atda raqamli kartografiya va geoinformatikaga oid 400 ga yaqin atamalar mavjud. Lug'atda oxirgi o'n yillikning normativ huuqiy hujjatlarda qo'llaniladigan hamda yangi atamalar keltirilgan. Barcha atamalar alfavit ketma-ketligida yozilgan.

Bu lug'atraqamli kartografiya va geoinformatika mutaxassislariga mo'ljallangan. Bundan tashqari raqamli kartografiya va geoinformatika sohasiga yaqin oliy o'quv yurt talabalari, magistrantlar va ilmiy xodimlari uchun ham tavsiya qilingan.

Tuzuvchilar: “Geodeziya, kartografiya va kadastr” kafedrasida t.f.d., professor **Abdusoli Samatovich Suyunov**, “Geodeziya, kartografiya va kadastr” kafedrasida katta o'qituvchisi **SHuhrat Abdusaliyevich Suyunov**, “Geodeziya, kartografiya va kadastr” kafedrasida Assistenti **Lazizbek Toshpo'lat o'g'li Ibragimov**.

Taqrizchilar: “Geodeziya, kartografiya va kadastr” kafedrasida mudiri t.f.n., dotsent **Doniyor Ochilovich Jo'raqulov** Samarqand “aerogeodeziya” DUK, bosh muhandisi **Bekmurod To'raqulovich Egamov**.

©O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi Samarqand davlat arxitektura - qurilish instituti uslubiy kengashi nashrga tavsiya etgan. (Bayonnoma № 10. 04.05.2016y.)

Nafis poligraf servis” MChJ kichik bosmoxonasi, Samarqand, 2016

So'z boshi.

Ijtimoiy va madaniy taraqqiyot davrida Yer yuzasini geofazoviy tasvirlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu turdagi ma'lumotlar ilgari qog'oz ko'rinishida bo'lgan va faqat o'qish uchun mo'ljallangan bo'lib, ular ustida boshqa amallarni bajarish ancha qiyin bo'lgan. Yangi axborot texnologiyalarining rivojlanishi geofazoviy ma'lumotlarni yaratish, to'plash va tarqatish hamda fazoviy analizning matematik usullari uchun bu ma'lumotlarni qayta ishlash, turli xil jarayonlarni modellashtirish kabi jarayonlar amaliy va nazariy tadqiqotlarda geofazoviy ma'lumotlarni qo'llash imkonini beradi, bundan tashqari iqtisod sohasida ham yangi imkoniyatlarni ochadi. Qayta ishlash natijalari kundalik-maishiy sohadan boshlab, masalan, telefon aloqalarini kartografiyalash va monitoring qilish, noan'anaviy sohagacha, masalan, ekologik, iqtisodiy o'zgarishlarni modellashtirish sohasigacha qo'llaniladi.

Jamiyatda geofazoviy ma'lumotlarga, geografik axborot tizimlariga (GAT), geografik axborot tuzilishiga bo'lgan qiziqishning oshishi, raqamli kartografiya, GAT va shunga yaqin sohadagi mutaxassislar tomonidan atrof - muhit, iqtisod, talimning o'rganilishi harqanday davlatning rivojlanishiga olib keladi.

«Raqamli kartografiya va geoinformatika» qisqacha atamalar lug'atining asosiy maqsadi raqamli kartografiya va GAT sohasida qo'llaniladigan atamalarning ma'nosini izohlash hisoblanadi.

«Qisqacha...» atamasi tadqiqodlar natijasida izohlarning kengayishini bildiradi.

Olim va mutaxassislar, turli xil tashkilotlarning boshliqlari, boshqaruv organlarining nazariy va amaliy faoliyatida geoaxborot tizimlaridan foyalanilmoqda. Geoaxborot tizimlari uchun axborotlar manbai raqamli kartografiya hisoblanadi. Raqamli kartografik ma'lumotlar va GAT o'zaro chambarchas bog'langandir.

Raqamli kartografiya va GATning tashkil topishi va rivojlanishi davrida o'ziga xos atamalar guruhishakllandi va so'z boyligini ko'paytirmoqda.

Raqamli kartografiya va GAT birgalikda o'z so'z boyligini rivojlanib keldi.

Lug'at an'anaviy usulda tuzilgan bo'lib, atamalar birlikdagi otlar sifatida keltirilgan. So'z iboralari bilan keltirilgan atamalarda izohlovchi so'z birinchi o'rinda turadi. Alohida so'z birikmali atamalarning yonida qavs ichida so'z qisqartmalari mavjud. Ba'zi atamalarning ikkidan ortiq bir- birini to'ldiradigan izohilari keltirilgan. Lekin atamaning birinchi izoh asosiy hisoblanadi. Ma'nodosh atamalar qavs ichiga olingan.

Bu lug'at raqamli kartografiya va GAT sohasida faoliyat olib boradigan mataxassislar, talabalar va magistrantlar, ilmiy xodimlar uchun mo'ljallangan.

*Toshkent irrigasiya va meliorasiya instituti,
Geodeziya va yer kadastri kafedrası mudiri
Texnika fanlari nomzodi, dotsent I.M. Musayev*

Qisqartirilgan so'zlar.

ALT	- Avtomatlashtirilgan loyihalash tizimi.
AKT	- Avtomatlashtirilgan kartografik tizimi.
GAT	- Geografik axborot tizimi.
GK	- Geoaxborotlashgan kartografiya.
JRMMN	- Joyning raqamli mo'ljal-muommoli namuna.
JRN	- Joyning raqamli namunasi.
MB	- Ma'lumotlar ba'zasi.
MBn	- Ma'lumotlar banki.
RRN	- Relefning raqamli namunasi.
RKA	- Raqamli kartografik axboroti.
RKAB	- Raqamli kartografik axborot ba'zasi.
RKMB	- Raqamli kartografik ma'lumotlar ba'zasi.
RXNV	- Raqamli kartaning naminklatura varag'i.
KMBn	- Kartografik ma'lumotlar banki.
CHKM	- Chiquvchi kartografik material.

ATAMA VA TA'RIFLAR.

A

Aerofazoviy raqamli axborot fondi: Foydalanuvchilar ishi uchun tayinlangan va ma'lumotlar ba'zasini (arxiv) o'z ichiga oluvchi raqamli aerokosmik axborotni tizimlar majmui.

Alifbo-raqamli kod: Alifbo va raqamlar bir butun birlashtirilgan kod.

Almashish shakllanishi: Avtomotlashtirilgan kartografik tizimidagi tizimlararo raqamli axborot almashinuvini tashkillashtirishda o'rnatiladigan ma'lumotlar shakllanishi.

Aniqlik nazorati: Sizda matndagi birliklar aniq yoki noaniq nollar miqdorini nazorat qiluvchi.

Asl masshtab vaqtida ishlov: Jarayoni boshqarishga ta'sir qiluvchi natijani o'z vaqtida olishga kirib kelish va me'yorida axborotga ishlov berish.

Asos karta: Fazoviy ma'lumotlarining boshqa barcha manbailarining nazorati uchun ishlatiladigan asos karta. Qo'shimcha aniq ma'lumotlar taxlanadigan standart tuzilish sifatida foydalanilaydigan birikmalar qatlami yoki bir qatlam ko'rinishda taqdim qilingan asosiy kartografiya ma'lumotlari.

Avtomatlashtirilgan karta tuzish: Kompyuter texnikasidan foydalanish yo'li bilan o'xshatish yoki raqamli usul bilan kartani tuzish.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimi (AKT): Grafik yoki raqamli shakldagi kartalarni yaratish masalasini yechimini ta'minlovchi, tashkilotchilik va tilshunoslik vositalari, axborotlash, dasturlash texnik kompleksi.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimini (AKT) agregatslash: Bir tizimda geoaxborotlashgan ma'lumotlarni qayta ishlash va bajarish vazifasiga qarab turli asboblarni kirim-chiqimini birlashtirish.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimini (AKT) moslashtirish: Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimini (AKT), uni ishlab chiqarishda ko'rib chiqilmagan shart-sharoitlarga moslashtirish.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimini (AKT) moslashuvchanligi: O'zidagi yoki qo'llashdagi shart-sharoitlarining o'zgarishlariga bog'liqligi yuzasidan avtomatlashtirilgan kartografiya tizimini (AKT) mahsuldorligini ko'paytirish maqsadida avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining (AKT) belgilarini o'zgartirish imkoniyati.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimini (AKT) sinovdan o'tkazish: Berilgan talablar asosida uning ishlashini tasdiqlatish maqsadida tizim namunalari va loyiha o'lchamlarini meyoriga yetkazish va ishlash shart-sharoitlarida bo'ladigan har tomonlama tekshirishning avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining ishlov berish bosqichlari.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining (AKT) ba'zali kartografiya ta'minoti: Kartografiya obektlari haqida haqiqiy manba sifatida ishlatiladigan va ma'lumotlar ba'zasida uzoq va majburiy saqlashga berilgan, o'zaro kelishilgan ba'zali karta tizimini tashkillashtiruvchi avtomatlashtirilgan kartografiya tizimi ta'minlovchi kartografiyaning ba'zali asosi. Ma'lumotlar ba'zasining mavzuli vaziyat asosida kartografiya ma'lumotlarni ishlatilishi va saralash qoidalari tahlili ishlovini o'z ichiga oluvchi tadbirlar majmui.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining (AKT) ma'lumotlar ba'zasi: Ularning tashkillashtiruvchi vaziyatli va vaziyatsizlikni o'z ichiga

oluvchi, fazoviy obyektlar haqidagi ma'lumotlarning barchasi; bu vaziyatda avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining shaxsiy dastur vositalari odatda ma'lumotlar vaziyatli qismlarida tashkillashtiriladi va boshqariladi.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining (AKT) me'morchiligi: Dasturiy tizim, jismoniy va mantiqiy qismlarni o'z ichiga oluvchi, avtomatlashtirilgan kartografiya tizimini tuzilish qismlarining o'zaro aloqasini tuzilish tizimi.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining budjeti: Aniq oraliq vaqt mobaynida foydalanish mumkin bo'lgan bajaruvchi (bajaruvchilar guruhi) avtomatlashtirilgan kartografiya tizimi resurslar ko'lami.

Avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining o'zaro harakati: Javob reaksiya chaqiradigan ma'lumotlarni har qanday kiritishda geoaxborotlashtirish tizimlar o'rtasidagi signallarni boshqaruvchi va shu maqsadga yo'naltirganlik ma'lumotlarni almashinuvi.

Avtomatlashtirilgan kartografiya umumlashtirish: Dialog tartibda kompyuterda bajaraladigan raqamli kartografiya axborotni umumlashtirish.

Avtomatlashtirilgan loyihalash tizimi (ALT): Interaktiv mashina grafika vositasidan foydalanishda axborotni loyihalashtirish yoki loyiha obyektlarini loyihalashni apparatli va dasturiy vositalarining majmi.

Avtomatlashtirilgan ranglar taqsimoti: Ko'p rangdagi kartografiyaning maxsus asl nusxalarni kodlash va avtomatlashtirilgan rang aniqlashni ta'minlovchi usul (nur sochuvchi).

Axborot blogi belgisi. Soha blok, lenta ko'rinishidagi yozuv maydonining boshi yoki oxirini belgilovchi ramz.

Axborot ta'minot: 1. Axborotlarni ishlov tizimiga xizmat qiladigan, axborotlarni yuzaga keltirish shakllari va joylashtirish, hajmi bo'yicha qarorlarni yuzaga chiqarish va normativ ba'zasi saralovchi, hujjatlar shakllari majmui. 2. Taqdim etishning qoidalarini aniqlovchi, AXS, BGXM, GIAT raqamli kartografiya axboroti va hujjatlarini taminoti.

Axborot tizimi: Tizimdagi bor bo'lgan axborotni (axborot-qidiruv tizimi va uning mantiqiy ishlovchi axborot mantiqiy tizimi) qidirishni yuzaga keltirishga mo'ljallangan tizim.

Axborot: 1. Foydalanuvchilarga beriluvchi va kompyuterda ishlov beriluvchi, uning xotirasida saqlanuvchi, asosida o'zlashtiriluvchi, ma'lumot beruvchi matn. 2. Ishlov va berish saqlash mumkin bo'lgan obyekt ma'lumoti.

Axborotni to'plash. O'zgarishsiz ko'rinishda hohlagan qolipda olish mumkin bo'lgan axborotni uskunada qismlab to'plash.

Aylana qo'shimcha kiritish: Ma'lum radius va markazi bilan aylana atrofida yotuvchi nuqtalarga qo'shimcha kiritishi.

Aylana uskunasi: Obyekt diametrining aylanasini chizishga mo'ljallangan yo'naltirgichning qo'shimcha uskunasi.

Aylantirgich: Bir turdagi signalni boshqa turdagi signalga aylantiruvchi kompyuter uskinasi.

Aylantirish: Boshqa tizimdagi ma'lumotlarni (qoida buyicha eskportda yoki import) bir formatdan ikkinchi format ma'lumotlariga aylantirish.

Ayrofazoviy materiallar fondi: Axborot qidiruv tizimini vazifasini bajarish bilan saqlashni o'z ichiga oluvchi va foydalovchilar qulay

ko'rinishga keltirilgan aero-fazoviy suratlarni tizimlashtirilgan materiallar majmui.

B

Belgilamoq: Raqamlanishda qo'llaniladigan xarakterli nuqtalarni o'xshatish.

Belgilangan muammolar: Tegishli bo'lgan muammolar holatida taqdim etilgan raqamlar shakli.

Belgilar lug'ati: Barcha grafik ramzlarini o'z ichiga oluvchi grafik tasvir.

Bilim: Bilimlar taqdim etilgan tilda anglashilgan va mutaxasislardan olingan, fan sohasi haqidagi axborotni tarjima qilish natijasi.

Bog'lash nuqtasi: Obyektning joydagi holatiga mos keluvchi ko'p darajada shartli belgining nuqtasi.

Bufer (Qalqon) maydoni: Transport magistralidan 100-metrlik uzoqlashish maydoni va 200-milli qirg'oq bo'yi maydoni ajratib ko'rsatish maqsadida poligon va fazoviy obyektlarning buferizatsiyasi va ko'pchilik uzunlikka, nuqtaliga qarashli ekvidistatli aloqani qurish va hisob-kitob yo'li bilan shakllantirilgan poligon qatlam.

Bufer (Qalqon) xotira: Turli tezlik bilan ishlovchi, kompyuter texnikasi qurilmalararo almashish asosida ma'lumotlar saqlash oralig'i uchun belgilangan xotira.

D

Daraxt. Doimiylikni ko'rsatmasdan mantiqiy bog'lanmagan grafalar bilan bo'lgan shakl tanasi o'zaro munosabatlar, tepa qismi ma'lumotlarni aks ettiradi.

Dastur boshqaruvi (bosh): 1. Texnik asosialarda nosozlik paydo bo'lgandan keyin tizim ishining tiklanishi, axborot ishlovining tizim tashqi olami bilan o'zaro aloqasi va resurislarni boshqarishni o'z ichiga oluvchi boshqarish vazifalari to'plamini yuzaga chiqaradigan tizim dasturi. 2. Boshqa dasturlarni boshqarish va ishlashni ta'minlovchi dastur.

Dastur: Aniq algoritimni yuzaga chiqarish maqsadida ma'lumotlar ishlovining aniq tizim qisimlarini boshqarish uchun mo'ljallangan ma'lumotlar.

Dasturiy modul: Operativ xotiraga yuklash va boshqa dastur modullari bilan birikuvchi, uzatish saqlash uchun mo'ljallangan vazifasi tugallangan dastur bo'lagi yoki dasturdir.

Dasturiy o'zgaruvchan tasvir: Shaxs-mashina o'zaro harakati rejimida yoki dasturlar yo'li bilan yuzaga chiqadigan tasvirlar o'zgarishi.

Davriy karta: Impuls interval ko'rinishida harakatga o'zgartirish kiritiladigan yoki nuqta joylashuvi va mazmuni o'rtasidagi farqni o'lchovchi harakat.

Davriylik: Ketma-ketlikning boshlanishidan oxirigacha o'tish natijasida ko'p martalik yuzaga chiqadigan dasturdagi buyruqlar ketma-ketlik.

Delon triangulyasiya (Delon uchlanishi): Kesishmaydigan bo'laklar birikuviga ko'plab nuqtali obyektlarning shakillanadigan uchburchakdagi maydonli tarmoq.

Digitayzer:(sin: Raqamlagich) Digitayzer tekisligida to'g'ri to'rtburchakli dekart o'lchamlari bilan tasvirlovchi holat, ketma-ketlikda nuqtalar ko'rinishida kartografiya va grafik hujjatlarni, qo'l bilan boshqariladigan raqamlagich ko'rsatgich uchun uskuna.

Dinamik xato: (Dinamik aniqlik) o'lchangan o'lchamlarning haqiqiy va talab qilingan o'lchamlarning mazmuni o'rtasidagi farq harakatining tezligiga bog'lik bo'lgan raqamlagich va o'lcham olgichning elektron va mexanik qismlari vaqtincha sabablarini aniqlaydigan aniqlik.

Drayver: Uskunalar ishlarini boshqarish uchun mo'ljallangan dastur.

E

Egri chiziqli qo'shimcha kiritish: Bir nechta nuqtali egri sirg'aluvchi qo'shimcha kiritish.

Elektiron kartalar tizimi: Bir butun standart bo'yicha yaratilgan mazmuni va loyixalash yo'nalish tizimi, masshtab bo'yicha moslashuvchi tartiblangan umumiy g'oya bo'yicha birlashgan elektiron karta majmui.

Elektiron kartaning shartli belgisi: Joyda elektron kartaning aks ettirish uchun mo'ljallangan kartografiyaning shartli belgisi.

Elektron atlas: Bir shartli belgilar kutubxonasi bilan yaxlit asar yaratilishidagi elektron karta tizimi.

Elektron joy namunasi: Aks ekran tasvirida karishga yoki tayyorlashga elektron joy namunasi:

Elektron karta obyekt darajasi: Elektron karta obyektining anglatish kodi.

Elektron karta: Maxsus tizimning shartli belgilarini ko'zga ko'rinadigan qilib tayyorlangan raqamli karta. Ilova 1. Mahsus shriftlarini o'z ichiga oluvchi elektron kartani shartli belgilar tizimi. 2. Sinflar, ko'rinishlar va uslublarga bo'linuvchi elektron kartada belgilangan mazmuniga bog'liq.

Elektron kartalar shriftlar kutubxonasi: Elektron kartalar uchun ularning izohlovchi yozuv va Geografik nomi, obyektlarning xususiyatini tasvirlash uchun qo'llaniladigan belgilarni tasvirlovchi rasmiylashtirilgan va tizimlashtirilgan to'plam.

Elektron reja: (Topografik) Mahsus shartli belgilar tizimida ekran tasvirida ko'rishga yoki tayyorlanishning elektron rejasi.

Eslab qolish uskunasi (xotira blogi):1. Xotira vazifasini bajaruvchi texnik vosita 2. Nazorat (yoki) ichki ta'sir tashqi ta'sir ma'nosini vaqt oralig'ida berilgan avtomatik boshqarish uskunasining vazifali blogi.

Eslab qolish uskunasining katakchasi (sin: xotira katakchasi): Bir mashina so'zini saqlash uchun mo'ljallangan eslab qolish uskunasining joyi.

F

Fayl (sin: hujjat):1. Raqamli kartografik axborotni tizimli yozuvi. 2. Bir turdagi yozuvlar nomlangan majmui. (ko'p chilik yoki ketma-ketlik).

Fayl elementi: Fayl nomi va endeksi bilan aniqlanadigan faylning ajralmas qismi.

Fazoviy ma'lumotlar: Bir-biriga tegishli va fazoda obyektlarning geometirik tasvirlari va joyini izohlovchi ma'lumot.

Fazoviy obyekt: O'z ichiga xususiyat mazmunini to'plami va rejasi yo'nalishlariga tegishli tizim joylashuvini izohlovchi kartografiya ma'lumotlarning elementlar qatlami. Fazoviy obyektlarning to'rt turi ajratiladi; nuqtali, chiziqli, maydonli va yuzali 0-1-2-3 mos keladi.

Filtr: Noto'g'ri ma'lumotlar tizimi yoki ma'lumotlar ba'zasining kiritishni oldini oluvchi dastur.

Filtrlash: 1. Kartografiya tasvirlarini aniqlikda ko'tarish maqsadida fazoviy ma'lumotlar yoki spektrli ma'lumotlarni o'chirish. 2. Yo'l qo'yiladigan ko'p ma'lumotlar daliliy mazmunini tegishli tekshirish.

Floppi-disk (sin: disketa, yumshoq disk): To'g'ri kiritishda kompyuterning tashqi xotira sifatida ishlatiladigan qo'shimcha magnet disk.

Fotoboshcha: Fotoko'rgazma chizig'i yoki belgisi uchun chizmachilik asboblari qo'shadigan uskuna.

Fotogrammetrik ish stansiya: Aerokosmik suratlarning raqam materiallarda fotogrammatik mahsulot uchun mo'ljallangan apparat vositalari va dastur ta'minoti majmui.

G

GATning kartografiya moduli (namunasi): Raqamli va elektiron karta ko'rinishida ma'lumotlar natijasi, hosilasi, chiquvchi ma'lumotlarning, kartografiyada taqdim etilishini ta'minlovchi, so'ngi natijalarini hujjatlashtiruvchi vosita va foydalanuvchining interfeys qismi.

GAT-qobig': Raqamli shaklda atrof-muhit haqida axborotlarni qo'llash bilan axborotlash, hisoblash, boshqarish va boshqa masalalarni yechimi uchun dasturiy majmua.

GAT–texnologiya: 1. GAT masalalarini yechish uchun dasturiy va texnik vositalar majmui. 2.(x,y,z,t,) obektlari va ularning fazoviy joylashuvi haqidagi semantik ma'lumotlarning o'zaro aloqasi asosida axborotlarni berish, saqlash, yig'ish texnologiyasi.

GAT-tuzilma: Fazoviy ma'lumotlardan foydalanishni yaxshilash va tarqatish, analiz, saqlash, qayta ishlash, olish uchun kerakli mehnat resurslari, axborot almashish kanallari va ma'lumotlar ba'zasi, dasturiy ta'minot, texnik vositalar majmui.

Geoaxborotlashgan kartografiya (GX): GAT va kartografiya ma'lumotlar va bilimlar ba'zasi asosida kartalarni avtomatlashtirilgan holda yaratish va foydalanish. GX da kartografiyaning masshtablari optimal va fazoviy kenglik darajasiga bo'linadi.

Geografik axborot tizim obunasi: Geografik axborot tizimi obuna tarmog'iga egalik qiluvchi va o'z faoliyati sifatida servis xizmat ko'rsatish uchun undan foydalanuvchi huquqiy yoki jismoniy shaxs.

Geografik axborot tizimi (GAT) (sin: geoaxborot): 1. Optimal boshqaruv qarorlar qabul qilish va tayyorlashda ko'z orqali qabul qilish shakliga qulay bo'lishi uchun natijalar tasavvur va turli xil sohalar (siyosiy, iqtisodiy, demografik, mudofaa) dan shakllangan turli xil darajadagi geoaxborotni ishlatishda insoniyat faoliyatining turli xil masalalar yechimiga GAT muvofiq.

Geografik ma'lumotlar: GATning ma'lumotlar ba'zasini sezilarli va mazmunli qismlarini shakllanishi uchun qo'llaniladigan, dinamikasi va

bog'liqligi, o'zaro aloqasi, ularning holati, hodisasi, obyektlar orasida muvofiq tarzda tarqatish va holati, yeroldi kenglikda va yerusti haqida axborot.

Geotavsir: Grafik shaklli shaklda taqdim etilgan jarayonlar yoki yer usti obyektlarning hohlagan umumlashgan, masshtablangan, vaqtinchalik-kenglikdagi namunasi. Zamonaviy kompyuter texnikasi GAT da 3 sinf geotasvirni amalga oshiradi: tekis yoki ikki o'lchamli, katta yoki uch o'lchamli va dinamik uch-to'rt o'lchamli bo'ladi.

Gorizontal ma'lumotlarni birlashtirish: Jismoniy obyektlar belgilarini o'z ichiga oluvchi, ammo turli xil vazifali tashkilot birliklari yoki turli xil tashkilotlar turli xil maqsadda har xil ma'lumotlar ba'zasining birikmasi.

H

Hal qilish xatosi: Grafik shakildan raqamli ma'lumotga aylanish jarayonida shartlashgan notug'ri ketgan kvant qilish.

I

Ikki tomonlama ketma-ketlik vaqtida avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining o'zaro harakati: Ketma-ketlik vaqtda ma'lumotlarni uzatish (qabul qilish) huquqiga ega bo'lgan ikki amaliy yordamchi jarayonda avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining o'zaro harakati rejimi.

Ikki tomonlama, bir vaqtda avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining o'zaro harakati: Hohlagan vaqtda ma'lumotlarni uzatish va qabul qilish huquqiga ega bo'lgan ikki amaliy yordamchi jarayonda avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining o'zaro harakati rejimi.

Ikkilamchi aniqligi. Qayta ishlovda olinadigan bildiriladigan raqamlarning miqdorini oshiruvchi sonini ko'rsatuvchi ikki mashinali so'zni ishlatilishi.

Ikkilamchi kod.-ikki kodli belgilar (ramzlar)ni o'z ichiga oluvchi kod, masalan 0 va 1.

Ikkilamchi ma'lumotlar:Mashina usulida birlamchi axborotni qayta ishlash yo'li bilan olingan ma'lumotlar.

Informatika: 1. Kompyuterlar va boshqa texnik vositalar yordamida axborotni uzatish, ishlov, yig'ish usullari qonunlarini urganish bilan shug'ullanadigan ilmiy yunalish. 2. Ilmiy fan, ilmiy axborotni tuzilishi va umumiy xususiyatini shuningdek ilmiy aloqaning xamma jarayonlarini qonuniyatlarini o'rganadi.

Interaktiv ishlov: Kompyuter va shaxs (foydalanuvchi) o'zaro ikki tomonlama dialogli munosabatlar rejimida ma'lumotlarga ishlov.

Interfeys: 1. Tizim bilan foydalanuvchi shuningdek dastur, uskunalarning tarkibiga kiruvchi hisoblash tizimining o'zaro munosabatlarini ta'minlovchi vositalar va qoidalar majmui. 2. Kompyuter uskunasi o'zaro munosabatlar prinsipi birliklarining o'rnatuvchi qoidalar majmui.

Intraktiv geotasvir: Kompyuter texnikasini qo'llash bilan dialog rejimida analiz va qabul qilinuvchi, tashkil qilinuvchi geotasvir.

Ishchi chiziq: Kompyuter ishlash moyinida skanir elementi bo'ladigan elektiron nur trubkada rastr chiziq.

Ishchi dog': Kompyuter ishlash mobaynida skanir elementi bo'ladigan elektron nur trubkada rastr joyi.

Ixchamlashtirilgan raqamli kartografiya axboroti. Taqdim etishning talab qilingan aniqlik darajasida hajmini kamaytirish maqsadida raqamli kartografiyaning axborotini qayta ishlash.

Ixchamlashtirish koeffsenti: Mashina grafikasida ishlatiladigan vertikal va gorizantal masshtablarini o'zgartirishga munosabat.

Ixchamlashtirish: 1. Ma'lumotlar taqdim etish mubolag'asini chetlatish. 2. Uzatish va ishlov samarasini oshirish va xotira iqtisodi maqsadida axborotni yuqotmasdan ma'lumotlarni qayta ishlash.

Izohlovchi ma'lumotlar: Axborotni anglatish va belgilash uchun qo'shimcha saqlanadigan chiquvchi ma'lumotlar qismi.

J

Joy ko'rsatgichi: Ko'z bilan ko'rinadigan uskuna ekрани yoki yo'naltiruvchining chizma yuzasida ma'lum joyni o'rnatish uchun qo'l bilan boshqariladigan uskuna. Bunday uskuna sifatida yo'naltiruvchi tutqich yorug'lik ruchkasi, shar yoki igna ishlatiladi.

Joy obyektini raqamli namunasi: Relyefdan tashqari joy obyektini tekislik va balandlik holati haqidagi axborotni raqamli joy namunasi.

Joyning fazoviy namunasi: Mashina grafikasi vositalari bilan qurilgan, joy obyektleri va asosiy elementlarining rasmlari va belgili o'lcham namunasi.

Joyning raqamli mo'ljal-muommoli namuna (JRMMN):

Foydalanuvchi talabi bilan aniqlanadigan tasavvur shakli va mazmuni joyning raqamli namunasi.

Joyning raqamli namunasi (JRN): Joydai obyektlar va uning xususiyatini o'z ichiga oluvchi raqamli kartografiya namunasi.

Joyning uchlamchi elektron namunasi: Shartli belgilarning maxsus tizimida joyni ko'zatishning berilgan shartlarga mos keluvchi uchlamchi tizim yo'nalishida joyning ko'rgazmali va o'lchanadigan elektron namunasi.

K

Kartografik animatsiya (multiplikasiya). Harakat natijasini namoyish (multiplikasiya) yaratilishida, giotizimda kartografiya tasvirlarini asosiy dinamik ketma-ketlikni aks ettiradi.

Kartografik axborot.1. Kartografik materiallaridan olinadigan axborot 2. Foydalanuvchiga berish (uzatish) va ishlov berish, saqlash obyekti bo'lgan kartografiya materialini mujassam etgan ma'lumot.

Kartografik axborotini taqsimlovchi.(Raqamli kartografiya uchun). Raqamli kartalar obyekti va ularning belgi kodi va sanoq nomini o'z ichiga oluvchi tizimlashtirilgan taqsimlovchi.

Kartografik ekspert tizimi: Avtomatlashtirilgan kartografik tizim sun'iy aql va kartografik bilimlar ba'zasi vositasida ishlatiladi.

Kartografik grafikasi. Tasvirlashda har xil vositalardan foydalanib kartografik tasvirlarining usullari va kartografiya tilining odatiy vositalarini o'xshatilishi GAT ta'minot dasturining vositasi.

Kartografik ma'lumotlar banki: Ma'lumotlar banki boshqaruv tizimi ostida topiladigan, o'zgarishlar va xususiyatlar, o'zaro munosabatlar, ularning fazoda joylashtirishi, jamiyat va tabiat xodisasi obyektlar holatini yetarlicha to'liq ko'rsatadigan, kartografiya ma'lumotlar ba'zasini ishlatilishi ko'p maqsadli jamoaviy va markazlashtirilgan saqlash jamg'armasi.

Kartografik materialni raqamlash: Kartografik materialni raqamli shaklga o'tkazish.

Kartografik ma'lumotlarining obyekti: Obyekt va uning asosiy xususiyatlarini tasvirlovchi, nuqtalar yo'nalishlari mazmuni ko'rinishida taqdim qilingan kartografik axborotning birligi.

Kartografik obyekti: Bu yoki u shakilda jonli-belgili anglatish ko'rinishida kartalarda ko'rsatilishicha, inson faoliyati obyekti yoki tabiat obyekti uchun qo'llaniladigan atama.

Kartografik raqamli ma'lumotlar banki: Raqamli kartografiya ma'lumotlar ba'zasini jamoaviy foydalanish toplash, qayta ishlash, markazlashtirilgan yig'ishning avtomatlashtirilgan axborotlashtirilgan tizim.

Kartografiyada skanir qiluvchi uskuna: Ularning raqamli tasvirlari maqsadida asl nusxadagi kartalarni skanir qiluvchi uskuna.

Kartografiyaning bilimlar ba'zasi: Kompyuter xotirasidagi rasmiylashtirilgan ko'rinishda saqlanadigan va kartografiya sohasida to'plangan bilimlar tartiblangan majmui.

Kartografiyaning ma'lumotlar ba'zasi: Boshqarish, saqlash, tuzilish, tasvirlashning umumiy printsip (qoida) larini ko'rib chiquvchi,

aniq qoidalar asosida tashkillashtirilgan kartografiya ma'lumotlar (ommaviy) mamuidir.

Katakcha (joy holati): 1. Bir mashina so'ziga mos keluvchi tashqi xotira chegarasidagi holat. 2. Xotiraning eng kichik manzilli sohasi.

Katakchalar joylashuvi. Mashina so'ziga mos keluvchi tashqi xotira chegarasidan tashqaridagi holat.

Kirish hajmi: Kompyuter qayta ishlashi uchun yaroqli axborot shaklidagi fleshka qurilmada yozilgan va raqamli shaklda grafik axborotni qayta shakllantirish natijasida olingan ma'lumotlar.

Kiritish: Kiritish uskunasi olinadigan ma'lumotlarning elementar bo'lagi. Belgilar ketma-ketligi chiziqlari bo'lgan nuqtalar.

Ko'rinish tahlili (Ko'rinmaslik): Bu modelning yuzasidagi alohida qismlarning ko'rinish (ko'rinmaslik) ni baholashning ta'minlaydigan, joy yoki relefni raqamli namunasini qayta ishlaydigan operatsiyalaridan biri.

Ko'z bilan kuzatish: Moslama ko'rinishini chiqarishda mashina grafikasida grafik obyektini qayta shakllanishi. Ekranda axborotni ko'rinishi. Ma'lumotlarni ko'zga ko'rinishi.

Kod. Kompyuterda axborotni namoyish uchun aniq mazmun beriladigan raqamlar, harflar va belgilar tizimi, axborot birliklarining joyini aniqlashda ishlatiladigan tizim.

Kodlash uskunasi: Kodlash tizimida qabul qilingan tizim bo'yicha xabarnomani kodlangan ko'rinishga keltiruvchi uskuna.

Kodlash: 1. Kompyuter ishlovchiga qulay shaklda axborotni aylantirish jarayoni. 2. Avvaldan tanlangan belgilar birikmasini bir nechta xabarnomaga aylantirish yoki grafik ovozli va boshqa xabarnomalarni signalga aylantirish.

Kodni yechish: Kodlashgacha bo'lgan holatiga ma'lumotlarni qayta shakllantirish.

Kundalik (yozuv) to'ldirish. Ma'lumotlar bankiga yangi axborot yozuvlarni kiritish jarayoni.

Kutubxona: Ish jarayonida avtomatlashtirilgan kirishni ta'minlaydigan, fayllar tizimi ko'rinishida kompyuter xotirasida saqlanuvchi hujjat, ma'lumot yoki dasturning tashkillashtirilgan majmui.

L

Laqab kod: Kompyuter turidan qat'iy nazar mashina kodiga aylantirilgan shartli kod.

Loyiha to'g'rilagich: Grafik tasvirlarning raqamlanishi va ijro etish uchun qo'shimcha uskuna masofaviy boshqarish yordamida asl kartaning hoxlagan nuqtasidan loyihalashtiriladigan qora oynaga uyilgan belgi.

Loyihalashni shakllantirish: Bir kartografik loyihasidan boshqasiga o'tishda fazoviy obyektlarining raqamli taqdim etishning shartli rejaviy to'rtburchak yo'nalishlarini qayta shakllantirish jarayoni.

M

Ma'lumot: Bir butunlikda birlashuvchini tugallovchi va to'g'rilash bilan kelishadigan va birlashadigan uchma-uch chiziqlarning ikki tengmateng karta betining chiziqli (maydonlar chegarasi va obyektlar chizig'i) elementlar moslashuvi.

Ma'lumotlar ba'zasi tili: Ma'lumotlar ba'zasiga etibor qaratmoq va aniqlamoq uchun ishlatiladigan tillar sinfiga tegishli umumiy atama. Ma'lumotlarni ishlatishda bir yoki undan ortiq tillarga kiruvchi ma'lumotlar ba'zasining tillar tarkibi.

Ma'lumotlar ba'zasi: Texnik, nisbiy, taqsimlovchi, bir butun qilib yaxlitlovchi ma'lumotlar bo'ladi. Talab asosida ko'p foydalanuvchilar kirishi va amaliy dasturdan bog'liq bo'lmaydigan, ma'lumotlarni ishlatish va saqlash, o'rnatladigan umumiy tartib tasviri, aniq talablar asosida tashkillashtirilgan ma'lumotlar majmui.

Ma'lumotlar ba'zasining bo'linishi: Turli xil ilovalarda birgalikda ishlatishga mo'ljallangan va hisoblash tizimining o'zaro munosabat resurslar ma'lumotlarni guruhlash ba'zasining majmui.

Ma'lumotlar ba'zasining boshqarish tizimi: Ma'lumotlar ba'zasini yaratish va ishlatish shuningdek kiritish, saqlash, ishlash, qidirish va buyruqlarini o'z ishiga oluvchi dasturiy vositalar majmui.

Ma'lumotlar ba'zasining eskirishi: Ma'lumotlar ba'zasini tashkil etuvchi fazoviy obyektlar haqidagi ma'lumotlar xususiyati vaqt o'tishi bilan o'zining amaliy qiymatini yuqotadi.

Ma'lumotlar ba'zasining sxemasi: 1. Aniq ma'lumotlar namunasida ma'lumotlar ba'zasining tasviri. 2. Ma'lumotlar ba'zasining umum mantiqiy tuzilish tasviri.

Ma'lumotlar ba'zasining yaxlitligi: Texnik vositalarning buzilishi va ba'zi operatsiyalar natijasida sinishidan ma'lumotlar ba'zasini qismlari va aloqalarni himoya qiluvchi boshqarish tizimini aniqlaydigan imkoniyatlarining belgisi.

Ma'lumotlar banki: Talab bo'yicha ko'pchilik foydalanuvchilarga qulay va amaliy dasturlardan mustaqil ma'lumotlar boshqarish, saqlash, tasvirlashning umumiy qoidalarini o'rnatuvchi, aniq qoidalar asosida tashkillashtirilgan ma'lumotlar majmui.

Ma'lumotlar elementi: Obyekt tasvirlashda eng kichik axborotni anglatadi. Ma'lumotlar ba'zasi yoki faylda yozuvni saqlashda ma'lumotlar elementi yoki ma'lumotlar maydoni deb ataladi.

Ma'lumotlar ishlovining passiv usuli: Kompyuter va shaxsning o'zaro aloqa qilishga yo'l qo'ymaydigan raqamli axborot ishlovi metodi.

Ma'lumotlar kiritish: Asosiy xotirada ovozdan ularni qabul qilish va keyingi ma'lumotlarni yozib olish yoki ma'lumotlarni klaviaturada kiritish, ma'lumotlar saqlovchidan ma'lumotlarni o'qish operatsiyasi.

Ma'lumotlar obyekti: Haqiqiy soha, jarayon va hodisalar haqidagi axborot ma'lumotlar ba'zasining elementi.

Ma'lumotlar qobig'i: Eng kam kerakli razriyad sonini ajratishda har bir ma'lumotlar elementida, chiziqli aloqada ma'lumotlar uzatish yoki saqlash uchun kompyuter tizimi xotirasida ma'lumotlarni joylashtirish.

Ma'lumotlar shakllanishi: (Raqamli kartografik axborot) Ularning tasvirlangan aniqlikda va ko'rinishda tasvirlash raqamli kartografik axborot fayllarida ma'lumotlarning joylashgan tuzilishi.

Ma'lumotlar tartiblanishi: Ba'zi xususiyatini va mazmunini bir xil o'zgarishining tartibida joylashgan ma'lumotlar.

Ma'lumotlar yozuvi: Raqamli ma'lumotlar bilan tartiblangan jarayonlarning bajarilishi.

Ma'lumotlar. 1 Kompyuterga qabul qilish va qayta ishlash mumkin bo'lgan format shaklda tayyorlangan axborot. 2. Inson faoliyatining turli

xil sohasidagi biror bir format ko'rinishida taqdim etilgan dalillar majmumi.

Ma'lumotlarni agregatslash:Ma'lumotlarni tarkibiy qismlari bo'yicha statistik jamlash.

Ma'lumotlarni ishlatadigan til: Ma'lumotlar ustidan bajariladigan jarayonlarni tasvirlashga mo'ljallangan ma'lumotlar ba'zasining til qismi.

Ma'lumotlarni normallashtirish. Ma'lumotlar ba'zasi ma'lumotnomalarning ikkilamchi fayllar (munosabatlar) ko'rinishida ma'lumotnomasini murakkab tizimini taqdim etilishi.

Ma'lumotlarni qayta shakllantirish: Bir shakldan ikkinchi shaklga o'tishda ma'lumotlarning o'zgarishi.

Ma'lumotlarni tahrirlash: Foydalanish va ishlov berish talabidan kelib chiqib ma'lumotlar yoki ma'lumotlar tuzilishini taqdim etish shakllarini o'zgartirish.

Ma'lumotlarni tasvirlashda til: Ma'lumotlar ba'zasi va o'zaro aloqadagi ma'lumotlarni tasvirlashga mo'ljallangan ma'lumotlar ba'zasining til qismi.

Ma'lumotlarni tenglashtirish. Bu Geografik obyektlar haqida, ma'lumotlarga qo'shimcha ma'no beruvchi, ma'lumotlar birikmasi. Bir xil obyektlar uchun turli xil ma'lumotlarni yig'uvchi, turli xil tashkilotlardan yoki turli xil vazifali tashkillashtirilgan, birliklardan ma'lumotlar fayli yoki ma'lumotlar ba'zasi birikmasi.

Ma'lumotlarning o'xshashligi: Uzluksiz o'zgaruvchan jism o'lchamlari (signal bosqichi, interval uzunligi, masofasi, burilish burchagi) tomonidan beriladigan ma'lumotlar.

Magnit lenta: Raqamli magnet yozuvlar uchun xizmat qiladigan ferromagnitli yumshoq lenta.

Mahalliy tarmoq operatsion tizimi: Ma'lumotlarni boshqarishda bu resursdan foydalanishda mahalliy tarmoq resurslari va jarayonlarini birgalikda boshqarish vositalarining dasturlar majmui.

Mahalliy tarmoq. Oddiy elementlar va qisqa yo'nalish aloqalari bilan ma'lumotlarni uzatish tarmog'i.

Majmuoa obyekt (raqamli karta): Bir xil turdagi obyektlar majmuida tashkil topgan raqamli karta obyekt.

Makazlashgich: 1. Maydon yoki shakl og'irligining markazi bo'ladigan nuqta. 2. Aniq qoidalar bo'yicha olinadigan yo'nalishlar ma'nosi bilan maydonning ichki nuqtasi.

Maket: Mashinali ishlov berilmasdan, oldinda belgilangan shart-sharoitda joylashtiriluvchi, ramziy (sunchlsh) manzil, buyriq yoki axborotning boshqa qismi.

Makro-belgi: Yo'nalishlarni oshirishga dasturlangan belgi.

Manzil juftligi: Tuzilishning ko'rsatkich qismi va raqam ko'rsatish yo'li bilan ma'lumotning haqiqiy manzilini yuklovchi raqamlar juftligi.

Manzil: 1. Bu yoki u obektning holati (joylashuvu) haqidagi ma'lumot. Masalan, hujjatlar fondidagi, kompyuterdagi ma'lumotlar manzili va h.k. 2. Ma'lumotning joylashuvi yoki boshqa ba'zi manbalarining xatiradagi alohida qismi, tenglashtirilgan ko'rsatkichlarning ramzi yoki ramz guruhi.

Maqsadlar daraxti. Tog' tizimda bir butun va alohida murakkab tizim maqsadining o'zaro munosabatlarining grafik namunasi.

Mashina grafikasi: Grafik uskunalarga mos tishuvchi jihozlangan, kompyuterda tasvirni (grafik obyektlarni) chiqarish va qayta shakllantirish, tahrirlash, kiritish vositalari va metodlar majmui.

Mashina tili.Bevosita kompyuterda bajarishga ruxsat beruvchi, shakl dasturlarini namoishi uchun dasturlash tili.

Masshtabli o'zgarish (sin: masshtablash): Kerakli masshtabgacha kartografiya tasvirini kengaytirish yoki kamaytirish.

Matematik ta'minot. Kompyuter tizimlarda qo'llaniladigan matematik usullar, namunalar va algoritimlar majmui.

Metrli axborot nazorati: Hujjatlarining talab qilingan aniqlik va mazmun bo'yicha metrli axborot nazorati (raqamli karta).

Mikroplotter: Mikrofilmda nuqtalar chiziqlar tasvirlash uchun muljallangan elektiron uskuna.

Modellash: 1. Eksperementlar ishlovi va namoiyishida asl nusxalarda yoki namunalar tadqiqotidagi metod. 2. Analog namunalarini ko'rish va o'rganish yo'li bilan hodisalar, obyektlar yoki tizimlarni tadqiq qilish.

Mohiyatli namuna: Ma'lum bir ma'lumotlar ba'zasini boshqarish tizimdan aloqalar va obyektlar taqdim qilish atamalarida manolar ba'zasining mantiqiy tuzilishini umumiy tasvirlash.

Muntazam tarmoq: Rastrli tasavvurda o'xshashlik, rastrda fazoviy obyektlarning taqdim etilishining muntazam katakchalardagi yer yuzasining bo'linishi (tasvir emas) uchun ishlatiladigan panjara.

N

Namoyishning uyma qolipi: (Raqamli kartografiya axboroti). Yo'nalishlarning berilgan mazmunida katakchalar markazi yoki tarmoq tugunlariga tegishli uyma qolip izohi ko'rinishida metrli va semantik kartografiya axboroti namoyish qilish uslubi.

Namuna maydoni: Ma'lumot namunalarni geometirik yo'nalishi tizimi.

Nazorat bit: Hisobda, bit gurihiga qo'shganda hisoblash bit bo'lib qo'shiladi va nazorat bitga aylanadi.

Nol aralashgan: (nol holatda o'rnatish) Grafa quruvchi yoki chizmachilik stlda chizmachilikning boshlang'ich nuqtasini tanlash imkonini beruvchi jarayon.

Nuqta: (Nuqtali obyekt) Bir nuqta yo'nalishi qo'yilgan metirni tasvirlovchi raqamli karta obyekt.

O

Obyekitgatenglashtirish. Kiruvchi axborotga tengma-teng chiquvchi axborot uskunasi.

Obyekt izohlanishi: Foydalanish va tasvirlashda bir xil tarzda obyekttni o'xshatuvchi yozuv.

Obyekt mahallashtirish izohi: 1. Fazoviy obyekttni ko'rsatishda o'lchov, birligi. 2. Raqamli karta obyektining geometrik tasavvuri ko'rinishi.

Obyekt o'chog'ining kod xarakteri: Raqamli kartaning birlamchi obyekt o'chog'ining uzoq xarakteriga mos keluvchi xarfli yoki raqamli kod.

Obyekt tasvirlash uchun til: Qayta shakllantirish yordamida chiquvchi tilda yozilgan dastur qayta ishlash uchun mashina tili.

Obyekt tavsifi ma'nosi: 1. Ularni tasvirlashda obyektlar xususiyati ma'nosini beruvchi o'lchovlar (tur, taqdim etish shakli, hisoblash tizimi, aniqlik.) 2. Obyektning xususiyatini aniqlovchi o'lchov.

Obyekt xususiyati: Obyekt ma'lumotlarini tanishda ishlatiladigan obyekt xususiyatidan biri.

Obyektning raqamlash yo'nalishi. Boshlanish nuqtasidan oxirigisigacha maydon obyektning chegara chizig'i yoki chiziqli obyektning raqamlash ketma-ketligi.

Ochiq tizim: Boshqa tizimlar o'zaro aloqa va ma'lumotlar almashinuvidagi standart meyor bo'yicha xalqaro tashkilot standart talablariga bo'ysunuvchi tizim.

Oflayn. Alohida ishlaydigan hisoblash tizimining elementini holati.

Onlain: Avtonom emas, boshqarish paytida ishlaydigan hisoblash tizimining holat elementi.

Operand. Ma'lum kattalik sifatida, operatsiyada qatnashuvchi ma'lumotlar elementi.

Operativ geoaxborotlashgan kartografiya: Jarayon paytida ta'sir qiluvchi va foydalanuvchilar (o'z vaqtida) tezkor bildirish maqsadida real masshtab vaqtiga yaqin yoki real vaziyatda kartalarni yaratish va foydalanish.

Optik disk. Lazer nuri yordamida axborotni yozish va o'qishga mo'ljallangan disk ko'rinishidagi ma'lumotlar saqlovchi.

Optik ekspozitsiya boshchasi. Yorug'lik sezuvchi foto materialda yuqori aniqlik va tezlikda maxsus belgilar va harf loyihalashtirish, loyihalash nuri turli qalinlikda chiziqlarni chizadigan fotografik uskuna.

Optik yo'nalishni ko'rsatgich. Kompyuter boshqaruvchi ostida grafik fayilning yorug'lik sezuvchi qog'ozi yoki plyonkada tasvirlar tushiruvchi yunalishni ko'rsatkich.

P

Paketli ishlov (sin: paketli rejim). Operator aralashuvisiz ketma-ketlikda bajarilivchi yoki qayta ishlovchi ma'lumotlar ishlovi yoki dasturlar bajarish paketi.

Piksel: 1. Tasvir sifatiga rang, uyg'unlik beradigan ko'rish mumkin bo'lgan eng kichik yuza elementi. 2. Tasvir diskremizatsiya (maydalanish) natijasida olinadigan, uni tashkil etuvchi eng kichik tasvir elementi.

Poligon: Vektor tasavvurda fazoviy obyektlarning to'rt turidan biri, 2. O'lchamli (maydon) obyekt. (yuza qismlari, chiziqlari, nuqtalari bilan birga)

Printer: Nashr etish prinsipega asoslangan matnli (alifbe raqamli) va grafik axborotni tasvirlash uskunasi.

Protsessor: Dastur izohi uchun mo'ljallangan raqamli hisoblash tizimining vazifali qismi yoki uskunasi.

Q

Qadama-qadam raqamlash: Mashina ishlovi uchun kerakli xususiyatlarni olishda doimiy vaqt oralig'ida grafik materialni raqamli materialga o'tkazish.

Qarorlar daraxti. ikkilamchi Daraxt, uchida elementar qarorlar tepaliklariga ega.

Qatlam: (Raqamli kartografiya axboroti) 1. Bir belgi yoki belgilar guruhi bilan birlashuvchi raqamli yoki elektron karta obyektining majmui. 2. Fazoviy obyektlarning bir mavzuga tegishli bo'lgan bir turdagi (bir o'lchamdagi) raqamini taqdim etish ba'zi maydonlar chegarasida va qatlamlar to'plamining umumiy yo'nalishlar tizimidir.

Qattiq nusxa: Ma'lumotlarni qog'oz yoki plyonkaga chiqarish.

Qidiruv daraxti. Ma'lumotlarning daraxtsimon tuzilishi daraxtning har uchida ma'lumotlar ba'zasida axborotni qidirish imkonini beruvchi nuqtasi mavjud.

Qisqacha mazmuni: Izohi, aks ettirilgan obektning kartografiya tasviriga tushurishi yoki tenglashtirilishi uchun ishlatiladigan avtomatlashtirilgan kartografiya tizimining boshqa grafikasi yoki karta ta'minlanishiga yordam beruvchi (ramzlar, raqamlar bo'lishi mumkin) hamma matn qismlari.

Quramachilik (boshqalarning ishlaridan ulab-qurab asar yozish) dasturi: Kompyuterning chiquvchi tilidagi dasturida aylantiruvchi (kiruvchi tilida yozilgan dasturlarni) dastur.

Qutbli raqamlagich: Qutbli yunalishlar ko'rinishida axborotni kirituvchi yo'naltirgich.

R

Ramzlar generatori: Tasvirlash maqsadida harfli-raqamli ramzlarni olish uchun mo'ljallangan, uskuna.

Ramzlashtirish fazasi: AKT alohida kiritish standartini anglashda ishlatilish bilan chiquvchi kartaning ramziy tasvirlarning yozub olish.

Rang kodlash: Obyektlar tasvirlarining tiniqligi bilan integral fotosurat raqamli tasvirlar obyektiga rang berishda avtomatik jarayon.

Raqamli birlashma: Bir kartani olish maqsadida axborot fayllar birlashuvi uchun mo'ljallangan raqamni qayta shakllantirishda kartografiya ma'lumotlariga avtomatik ishlov berish jarayoni.

Raqamli karta hujjati: Raqamli karta yaratish jarayonida va sifatda chiquvchi kartografiya materiallar ishlatilishi haqidagi ma'lumotni o'z ichiga oluvchi va raqamli karta yaratish jarayonini kuzatuvchi hujjat.

Raqamli karta obyektini kodlash: Raqamli kartaga mos keluvchi birlamchi obyektning harfli va raqamli birikmasi.

Raqamli karta obyektini: Uning belgisiga qarab ma'lum bir karta obyektini yoki joyini izohlovchi, elektron yoki raqamli tuzilishi birligi izohi: Raqamli kartada imzo obyekt bo'ladi.

Raqamli karta obyektining kod belgisi: Raqamli karta obyektini izohlovchi belgilariga mos keluvchi, birlamchi harfli va raqamli birikma.

Raqamli karta obyektlarini tanish: Raqamli karta obyektlarini ajratish maqsadida raqamli kartografiya tasvirlarini texnik vositalarni tahlil jarayoni.

Raqamli karta obyektlarining moslashuvi: Raqamli karta obyektlari o'rtasida o'zaro munosabatlarning qiyosli ta'minoti.

Raqamli karta pasporti: Belgilangan shakldagi kodda ma'lumotlar saqlashda yozilgan xizmat ma'lumotlarni o'z ichiga oluvchi raqamli karta tuzilishi birligi.

Raqamli karta tizimi: Bir butun standart bo'yicha yaratilgan mazmuni va loyihalash yo'nalish tizimi, masshtab bo'yicha moslashuvi tartiblangan umumiy g'oya bo'yicha birlashgan raqamli karta majmui.

Raqamli karta yangilanishi va yaratilishi bo'yicha manbaa texnik yo'llanma: Raqamli kartografiya ma'lumotlaridan kelib chiqib sifati va xususiyati raqamli kartografiya soxasini xisobga olib raqamli kartani yaratish (yangilash) tartibini normaga soluvshi hujjat.

Raqamli karta: 1. Raqamli shakildagi karta. 2. Karta obyektini raqamli shakli bo'lib, kompyuterga saqlash, boshqarish va uning bo'laklar ma'nosini chiqarish imkonini beradi. Ekrandagi tasvir yoki qog'oz nusxasi yaratilganda karta bo'luvchi fayl yoki ma'lumotlar ba'zasini o'tovchi raqamli karta.

Raqamli kartalar arxivi: Elektron yoki raqamli kartaning berilishi, saqlashi, hisobga olishi va tizimlashtirishi uchun arxiv.

Raqamli kartalar tizimi nazorati sifatida: Rasimli hujjatlarning talabi bo'yicha raqamli kartaning haqiqiyliги mazmunning to'kisligi va aniqlikga mos keluvchi aniqlash jarayonining majmui.

Raqamli kartaning chiziqli obyekt: Nuqtalar yunalishi ketma-ketligini ko'rsatuvchi metrli tasvirlarining raqamli karta obyekt.

Raqamli kartaning fazoviy mantiqiy aloqasi. Raqamli karta obyektlarining o'zaro munosabatlarini qiyoslash haqidagi ma'lumotlar majmui.

Raqamli kartaning mazmun elementi: Aniq guruhlar bo'yicha obektlarni birlashtiruvchi. Raqamli kartaning birliklari tuzilishi.

Raqamli kartaning murakkab obyekt. Har xil obyektlar majmuidan iborat raqamli karta obyekt.

Raqamli kartaning nom varag'i(RXNV). Maxsus belgilangan karta va topografik kartalarning grafalarga bo'lish tizimidan kelib chiqib maydonlarni qamrab oluvchi raqamli karta.

Raqamli kartaning obyekt maydoni: Yopiq chegarasida yo'nalishini nuqtalar ketma-ketligiga tegishli bo'lgan metirli izohlovchi raqamli karta obyekt.

Raqamli kartaning semantik nusxasi: Raqamli karta axborot ma'lumotining tegnologik va semantik bir xil mazmunini qattiq ma'lumot saqlovchidagi matn tasviri.

Raqamli kartaning shartli chiziqli obyekt: Masshtab shartli belgisining mo'ljali va aniq holati, ikki nuqtali yo'nalishning metrli tasvirlashning raqamli karta obyekt.

Raqamli kartaning tuzilish birligi: Mustaqil ma'noga ega bo'lgan raqamli karta ma'lumotlar majmui.

Raqamli kartografikada namuna qilish: Raqamli kartografiya namunalarini ishlatish va yaratish jarayoni.

Raqamli kartografiya axborot ba'zasi: Aniq qoidalar asosida tashkillashtirilgan raqamli kartografiya ma'lumotlari fayllar majmui.

Raqamli kartografiya axboroti (RXA). Raqamli shakildagi kartografiya axboroti.

Raqamli kartografiya axborotini tahrirlash: Raqamli kartaning yaratilishi, yangilanishi va yangilanish bo'yicha ilmiy texnik qo'llanma.

Raqamli kartografiya axborotining bir bo'lagi. Belgilangan maydon chegarasiga mos raqamli kartografiya axborotining ajratilgan qismi.

Raqamli kartografiya axborotining ma'lumotlar fond. Raqamli kartografiya axborotining xususiyati va ma'lumotlarining bor bo'lish majmui.

Raqamli kartografiya ma'lumotlarini yagona banki: Yagona boshqarish prinsipi asosida ishlovchi markaziy va viloyatlarga tegishli kartografiya ma'lumotlari bankining tarqalgan ko'p darajali tarmog'i.

Raqamli kartografiya ma'lumotlarining yagona fondi: Yagona boshqaruv ostida, yagona talab asosida shakllangan ma'lumotlar ba'zasi ko'rinishida raqamli kartografiya axboroti majmui.

Raqamli kartografiya ma'lumotlarni vektorlash: Vektorlida rastri shakllar tushunchasidan raqamli kartografiya ma'lumotlarini qayta shakllantirish.

Raqamli kartografiya mahsuloti: Raqamli kartografiya axborotini ishlatishda olinadigan raqamli mahsulot.

Raqamli kartografiya mahsulotini ta'minlovchi avtomatlashtirilgan tizim: Raqamli kartografiya mahsulotini is'temolchilariga berilishi va saqlanishi, yig'ishni tashkillashtirishni mo'ljallagan avtomatlashtirilgan tizim.

Raqamli kartografiya ta'minoti: Raqamli kartografiya mahsulotini iste'molchilarga berish, saqlash va yaratish bo'yicha tadbirlar majmui.

Raqamli kartografiya: Raqamli kartografiya mahsulotidan foydalanishda va yaratishda qamrab oluvchining nazariy va amaliy kartografiya qismi.

Raqamli kartografiya: Raqamli kartografiya mahsulotini yaratishda tadbirlar majmui.

Raqamli kartografiyada ishlab chiqarish: Raqamli kartografiya mahsulotini yaratish bilan shug'ullanuvchi kartografiya sohasi.

Raqamli kodlash: Ketma-ketlik raqam va sonlar ko'rinishida yoziluvchi xabarnoma.

Raqamli namuna: Kartografiya va uning o'zaro munosabatlari, obyektlarini raqamli shaklda mantiqiy matematik tasavvuri.

Raqamli reja: (Tipografik) Raqamli shakldagi tipografik reja.

Raqamli va elektron kartalarning katologi. Raqamli va elektron kartalarga kirishini ta'minlovchi raqamli kartografiya axborot ba'zasini o'z ichiga oluvchi tizimni tasvirlash.

Raqamni tasvirlash qoidalari: (karta shunoslik axboroti) kartografiya axborotining raqamli tasvirlash shakllanishiga tizim talab birliklari.

Rastr: 1. Nimrang tasvirlarni poligraf ijroda ishlatiladigan tiniq va notiniq elementlar bilan ishlatiladigan optik reshotka (pantarya) 2. Ko'rish uskunasi shakllanadigan tasvirlarning gorizantal va parallel chiziqlarning oilasi. 3. To'rt burchak shaklli elementlar tasvirining piksellar ko'rinishida tasvirning raqamli taqdim etish vositasi.

Rastrli grafikasi: Ustunlar va qatorlar bo'yicha tartiblash, ko'p piksillardan tasvirlarni umumiyashtirish mashina grafikasi soxasi.

Relefning raqamli namunasi (RRN): Relif haqidagi axborotni o'z ichiga oluvchi joy raqami namunasi.

Ruxsat berish imkoniyati. 1.Sonlarni taqdim etish tanlagan shakli shuningdek ma'lum kompyuterning texnik vositalar bilan ta'minlovchi son o'lchamlarining eng ko'p turkumi. 2.Tasvirlovchi belgida yoki uzun chiziq birliklarida o'tuvchi nuqtalar soni.

Ruxsat: 1.Har xil obyekt detallari yoki uning tasvirlarining o'lchash tizimining imkoniyati. 2.Har xil obyektlar joylashuvida eng kichik o'lchamda pikselning chiziqli o'lchami yoki burchakli vedio ekranning ustunlar, qatorlari va chiziqlar miqdori smga mm yoki dyuymga nuqtalar sonini anglaniladigan eng kichik o'lchamda ruxsat imkoniyatini baholashda ishlatiladigan baho.

S

Semantik axborot nazorati: (Raqamli karta) Kartografik materiallarining obyekt belgilarini mixtor va sifat jihatidan semantik axborot nazorati.

Sezuvchanlik: Kirish signalini o'zgarishini boshqaradigan uskuna yoki asbob javobining darajasi:

Signal ro'yxati: To'g'rilashdan keyin grafik fayl mazmuniga o'zgarishlar va quyish ro'yxati.

Sinf: Ba'zi belgilar ma'lum bo'lishicha bir obyektlarni umumlashtiruvchi, ajratuvchi va taqsimlovchi guruhdir.

Skaner: 1. Berilgan ruxsat bilan rastrli shakilda kompyuterga avtomatlashtirilgan kiritish uchun tasvirlarni o'xshash raqamli qayta shakillantirish uskunasi. 2. O'zining yoki aks ettirilgan nur uzatish bilan obyekt surati skanir qilinishi bilan yer yuzasi yoki boshqa fazoviy jisimlarni suratga olish uchun aero yoki kosmik uskuna.

Skansir qilish: Ma'lum interval orqali muntazam chiziqlar yozish bilan (obyekt surati qarash) tasvirlarni hisoblash jarayoni.

So'z uzunligi. Mashina lug'atidagi raqamli-xarfli belgi yoki bet miqdori.

Spaggetti namunas: Segmentlar majmuasi yoki tartiblanmagan to'plam ko'rinishida ularning geometriyasi qiyoslash emas tasvirlashning chiziqli yoki poligonal fazoviy vektorli obyektlarning turli xil ko'rinishi.

Suzib yuradigan (vergul) muammo. Belgilangan xotira katakchalar razryadli turiga tegishli bo'lgan muammolar holatida kompyuterning raqamli shakli.

T

Ta'minot dasturi: Bu dasturlar ishlatishda kerakli dasturiy hujjatlar va axborotni ishlovchi tizim dasturlari majmui.

Takror qayta ishlab chiqarish: Sezilarli vaqt oralig'ida turli xil sharoitda har xil qabul qilish va operatorlarni qo'llash bilan takroriy o'xshashlik axborotda aniqlik og'ishish o'lchovi.

Talab tili: Axborot tizimi bilan foydalanuvchilar muloqoti enteraktiv tili.

Tanish: Ma'lum obyekt tizimlardan obyektning tanish jarayoni.

Tanlov. Ishlov berilmagan ommaviy axborotni o'z ichiga oluvchi, o'xshash belgilarga qarab tanlovchi jarayon.

Taqdim etishning rasmiy shakli: (Raqamli kartografiya axboroti) Kartografiya tasvirlarining rangli nuqtalar kodi bo'luvchi elementlar izohlar ko'rinishida raqamli kartografiya axborotini taqdim etish.

Taqsimlash tasniflash: Umumiy belgilarni o'z ichiga oluvchi obyektlar o'z ichida guruhlash va bo'lish tizimi.

Taqsimlovchi: Ma'lumotlar tizimining taqsimlashda obyektlar soxasi va taqsimlangan guruhlar, kodlar va nomlar ro'yxatini o'z ichiga oluvchi rasmiy hujjat.

Tarjima: Axborotning mazmunidan kelib chiquvchi tarjima yozuvi.

Tarmoq tahlili: Chiziqli segmentga bog'liq ma'lumotlar ishlovi maqsadida qiyosiy tuzilish chizig'ida ishlatiladigan fazoviy tahlil vazifasi.

Tashqi xotira: Katta ommaviy ma'lumotlarni uzoq vaqtda saqlash uchun belgilangan, almashtiriluvchi qurilmaga ega xotira vosita.

Tasniflash obyekti: 1. Ko'p tasniflash elementi. 2. Ko'p elementlar, xususiyatlar, tushunchalar, va sohalar majmui.

Tasniflash va kodlash tizimi: (raqamli kartografiya uchun) Tasniflash bo'yicha ko'p kartografiya obyektlarining qoidalar va metodlar majmui.

Tasvir elementi: Bir butunlik sifatida foydalaniladigan tasvir elementlarning mashina grafikasidagi guruhi.

Tasvirlar ishlovi. Bu tasvirlarni qabul etilishini yaxshilash maqsadida kompyuter texnikasidan foydalanib tasvirlarni qayta shakllantirish.

Tasvirlarni umumlashtirish: Tasvirlash uskunasi uni ijro etish uchun axborotni kengaytirish va tizimlash, saralash maqsadidagi harakat.

Tasvirlash buyrig'i: Axborotni kiritish va chiqarish qonun-qoidasiga mos keluvchi uskuna ishlashining boshlash va to'xtatish buyrig'i.

Tegishli manzil. Mashina xotirasidagi dasturlar va dasturchalar joylashuvining o'xshatish uchun ishlatiladigan belgi.

Tekislash: Dastur buyrug'i bo'yicha kompyuterda yuzaga chiqaradigan yuz yoki chiziqni umumiy lashtirish jarayoni.

Tenglashtirish. 1. Til qismi uchun ism sifatida foydalaniladigan lentik birlik. 2. Xarfdan boshlanuvchi, lotincha xarflar va raqamlar ketma-ketlikda nomlanish qiladigan, shu obyektga berilgan ism, nom.

Terminal: 1. Foydalanuvchi va uning uskunalari bilan o'zaro aloqada bo'lgan hisoblash tizimining ma'lumotlar manbai va davomchisi bo'ladigan uskuna. 2. Ma'lumotlar oluvchi yoki manbasi bo'ladigan GAT tarmog'idagi uskuna.

Texnologik ko'rsatgichlar taqsimlovchi ma'lumotnoma: (Raqamli karta) Raqamli kartalar varag'ini aniq nomlarni birlamchi izohlovchi kodlar va nomlarni taqsimlovchi.

Tikish. Bir butunlikda rastri formatda qatlamlar raqamli foto yoki boshqa tasvirlar yonma-yon karta beti ikki alohida raqamli tasavurlarni avtomatik birlashuvi. Bu jarayon ma'lumotlar operatsiyasi bilan kuzatiladi.

Tiklash: Normal ishlash yoki boshlang'ich vazifasiga qaytish.

Til: Kompyuter texnikasi vositasida axborot uzatishda va yetkirishda muloqot uchun foydalaniladigan qoidalar, ramzlar, majmui.

Tizim menyusi. 1. Kiritilish uskunasiga ularni ko'rsatish yo'li bilan yuzaga keltirish uchun operatsiyaga mos tushuvchi ulardan birini tanlashga operatorga ruhsat beruvchi tizimining imkoniyatlar sanog'i. 2. Tanlash uchun foydalanuvchiga taklif qilinadigan ekran despleyiga chiquvchi (rejimlar buyruqlar javoblar) varianlar ro'yxati.

Transfaksiya: Kuzatuvchiga yoki kuzatuvda ko'zga tashlanadigan barcha guruh yoki qisimlarining harakat hisobini oshirish maqsadida tasvir masshtabining muntazam o'zgarishi.

Tugun: Maydon yoki chiziq turidagi fazoviy obyektlarning vektorli qiyosiy tasavvurida boshlanish yoki oxirgi nuqta tuguni: Ma'lum obyektning anglatuvchi grafik element.

To'g'ri kiritish: Asl karta bilan bevosita tizim yoki kompyuterga axborotni kiritish.

To'ldirish: 1. Ma'lumotlarga tegishli xotira hajmi kengayishi. 2. Kutilgan sonlar chegarasida arifmetik natijani chiqishi.

To'rtburchak metirli tasvirlash: To'rtburchak Daraxtga qaralsin.

To'rtburchak Daraxt: obyektlar talab qilingan tasvirlash faoliyatini tanlovchi bir qancha darajalarga erishish darajasigacha har biri talangan kvadratga bo'linuvchi (dekompozitsiya) fazoviy asoslanuvchi va o'suvchi Daraxt simon tizim ko'rinishdagi fazoviy obyektlarni tasvirlash usullaridan biri.

U

Uzatgich: Dastur uzatishining bajaruvchi dastur yoki texnik vosita.

Uzilib qolish: Boshqa dasturga vaqtinchalik o'z vazifasini topshirish va tashqi manbalar orqali dastur ishining tugatilishi. To'xtagan joyda yana qayta tiklovchi uzilib qolish yoki to'xtatish.

V

Vaqtinchalik manzil: Dastur ishlash vaqtida o'zgarishi mumkin bo'lgan manzil.

Vektor - rastrli qayta shakllanish: Obyektlar yozib olinishi vektorli qismlarni unga tegishli bo'lmaslik yoki tegishli bo'lishlikga muvofiq, rastrali ma'noli qismlarni o'zlashtirish yo'li bilan rastrali tushunchada fazoviy obyektlar tushunchasi vektorli qayta shakllanish (o'zgartirish).

Vektor shakli tushunchasi: 1. Sanoq ma'nosi va yo'nalishini izohlovchi kattalik. 2. Fazoviy obyektlarning vektor tushunchasiga bog'liq bo'lgan so'zli terminal asos.

Vektor - taqqoslanuvchi tushuncha (sin:uzunlik-tugunli tushuncha): Ularning qismlari shakllanuvchi (yoysimon va tugunlar) va uning ular o'rtasidagi taqqoslanuvchi munosabatlari, nafaqat ularning geometriyasi hisobi bilan, fazoviy obyektlarning poligal va chiziqli vektorli tushunchasining turlari. (sin: chiziqli-tugunli tushunchasi).

Vektor: Asosiy xotiraga keyingi ma'lumotlarni yozish va ularning ovozi bilan qabul qilish yoki ma'lumotlarni klaviaturada kiritish va ma'lumotlar saqlovchisi bilan ma'lumotlarni o'qish jarayoni.

Vertikal ma'lumotlarni birlashtirish: Optimal boshqaruv qarorlarini qabul qilish maqsadida yuqoriroq darajali tashkilotdan foydalanish uchun

mos keladigan katta guruhda ma'lumotlar ba'zasidan ma'lumotlarni qismlash operatsiyasi.

Viloyat tarmoq operasion tizimi: Ma'lumotlarni ishlatishda resurslardan foydalanish jarayoni va viloyat tarmoqlari resurslarini birgalikda boshqarish dastur vositalarining majmui.

X

Karta tuzishning bosqichi: Oldindan tahrirlash jarayoni ortidan raqamli kartografiya axborotning avtomatik ishlovining bosqichi oldindan tahrirlash bosqichida aniqlangan chegarasida karta mazmuni aks ettirilgan.

Karta: Yer yuzasini, boshqa osmon jismlarini yoki kosmik fazoni matematik aniqlangan, kichiklashtirilgan, umumlashgan, tasviribo'lib, u qabul qilinganshartli belgilar sistemasida ulardan joylashgan obyektlarni ko'rsatadi.

Kartografiyaning avtomatlashtirilgan ish joyi: Raqamli kartografiya jarayonining alohida texnik avtomatlashtirilishni ta'minlovchi, tilshunoslik, axborotlash, dasturlash va texnik vositalari kompleksi.

Karta hajmi: Kompyuter xotirasida saqlash mumkin bo'lgan axborot birliklarini eng ko'p miqdori.

Xususiyat: (narsalari): 1. Ta'riflangan ma'lumotni o'z ichiga oluvchi tasvirlash belgisi: sanoq sistemasi, namoyish shakli, miqdori, uzunligi, xili, nomi. 2. O'ziga xos raqamiga bog'langan fazoviy obyektga mos turuvchi miqdor yoki sifat belgisi.

Y

Yangilash (sin: zamonaviylashtirish). Axborot ba'zasini o'zgartirishiga mos yozuvlarni moslashtirish.

Yaqinlik tahlili: Delon yer sathining tayanch nuqtalari holatini aniqlashni tuzilishi va Tissen poligonini yuzaga keltirishi, qidiruvni hisobga olib, turli xil algoritmlarda fazoviy tahlilni ishlatilishi va berilgan ko'p vazifalar ichida ikki yaqin nuqtalar qidiruviga asoslangan tahliliy operatsiya (jarayon).

Yo'nalish boshlanishi. Nuldan boshlanuvchi barcha yo'nalishlar nuqtasi.

Yopiq kirish: Mashina xonasida bor bo'lgan faqat chegaralangan qayta ishlovchi berilgan, yopiq holatda bo'lsada kompyuter texnikasining ishlash holati.

Yordamchi xotira: Tashqi va yordamchi operativ xotirani qamrab oluvchi kompyuter xotira qismi.

Yorug'lik nusxa ko'chirish metodi. Alohida nuqtali ramzlar yoki belgilar ko'rinishining foto nurni asbobda (yozuv belgilar, raqamlar, xarflar).

Yorug'lik ro'chka: Ekraning hohlagan burchagi yo'nalishidan tushirishga ruxsat beruvchi va kirituvchi tasvirlarni birdan kompyuterga kiritish.

Yozuv: Axborotni bir ko'rinishdagi xotiradan ikkinchi ko'rinishga ko'chirish, masalan: Tashqi xotiradan operativ xotiraga ko'chirish.

Yozuvlar o'rtasidagi kenglik: Yozuvlarni ajratib va operatsiyani boshlanish va tugashini anglatuvchi joy.

Yozuvlar shakllanishi: (Raqamli kartografiya axboroti) Ularning tasvirlangan aniqlikda va ko'rinishida tasvirlash raqamli kartografiya axborot fayllarda ma'lumotlarning joylashgan tuzilishi.

Yuklagich (kiritish buyrug'i; yuklash dasturi). Ijro etish uchun ularni tayyorlash va o'qish dasturi uchun foydalaniladigan dastur.

Yuqori aniqlikdagi chizmachilik mashinasi: +0,05mm va undan yuqori aniqlikda ishlovchi mashina.

Z

Zarrashunoslik (sin: diskretizasiya). Diskretga uzluksiz yozish shakllarida ma'lumotlarni qayta shakllantirish operatsiyasi.

Zidlash: Kuzatiladigan tasvirni ochiq to'q qismlarni mutonosibilash.

O'

O'qish. Ma'lumotlar saqlovchidan ma'lumotlarni o'qish.

O'xshash kartografiya namunasi: Ma'lumot (uzluksiz) taqdim qilinishi shakli o'xshashlik asosidagi hodisa yoki jarayon, kartografiya obyektlarining munosabati va o'zaro aloqasi, xususiyati, tuzilishi namunasi.

O'xshashlik: Biror bir munosabatda (tuzilishi, tarkibi, faoliyat usuli, vositani ishlatilishi, ta'rifi bilan) boshqa bir obyekt bilan (tizimi, dasturi, tuzilishi) o'xshash obyekt.

O'zaro bog'langan niqob: Berilgan dastur bo'yicha kerakli ma'lumotlarni tanlash yo'li bilan keraksiz axborotni chetlatishni o'z ichiga oluvchi kompyuter vazifasi.

SH

Shartli belgilar kutubxonasi: Elektron kartalar uchun shartli belgilarni tasvirlovchi rasmiylashtirilgan va tizimlashtirilgan to'plam.

CH

Chegaralash (sin: deraza). Chegara chiziqlari bilan uralgan soha tashqarisida ma'lumotlarni olish jarayoni.

Chetdagi uskuna: 1. Kompyuterdan va kompyuterga ma'lumotlar berilishiga xizmat qiluvchi axborotni kirituvchi (chiqarish) uskuna. 2. Kompyuter asosi blokidan konstruktiv tomonidan ajratilgan ta'minot apparatining bir qismi. Aloqalar kanali bo'yicha masofadan tashqi ma'lumotlarni qayta ishlashda uzatish, chiqarish, saqlash, kiritish va tayyorlashni ta'minlaydigan uskunalar majmui.

Chiquvchi raqamli kartografiya axboroti: Raqamli shaklda chiquvchi karta materiallaridan olingan va kompyuter tizimida turli xil masalalar yechishga mo'ljallangan axborot.

Chiquvchi kartografiya materiali (CHKM): Raqamli kartografiya axborotni olishda foydalaniladigan kartografiya materiali.

Chiziqli (karj) bo'lak: Chiziqli obyekt bo'lagini raqamli yozuvi.

Chiziqli tekislanishi: Silliq birikishi uchun nuqtali axborotga ishlov berish jarayoni.

FOYDALANILGANADABIYOTLAR.

1. *Автоматизированные* системы: термины и определению ГОСТ 34.003-90.
2. *Берлянт А.М.* Геоинформационное картографирование.- М.: МГУ, 1997.
3. *Берлянт А.М., Тикунов В.С., Жалковский Е.А.* Картография. Вып. 4. Геоинформационные системы. Сб. переводных статкй. - М.: «Картгеоцентр - Геодезиздат» , 1994.
4. *Виллиам Е Хаксхолд.* Введение в городские географические информационные системы.- Нью-Йорк: Оксфордский университет, 1991.
5. *Единая* система классификации кодирования картографической информации (карт м-бов 1:25 000-1:1 000 000).
6. *Картография.* Вып. 4. Геоинформационные системы. Сборник переводных статей. Составление, редакция и предисловие А.М. Берлянта и В.С. Тикунова, Е.А.Жалковского. - М.: «Картгеоцентр - геодезиздат», 1994.
7. *Картография* цифровая. Термины и определения. ГОСТ 28441-90.
8. *Кошкарев А.В.* Толковый мини-словарь основных терминов по геоинформатике. ГИС – обозрение. М., 1994.
9. *Обеспечение* систем обработки информации программное. Термины и определения. ГОСТ 19781-90.
10. *Обзорная* информация. Геоинформационные системы. - М.: ЦНИИГАиК, 1992.

11. *Халугин Е.И., Жалковский Е.А., Жданов Н.Д.* / Под ред. Е.И.Халугина. Цифровые карты. - М.: Недра, 1992.

12. *Халугин Е.И., Жалковский Е.А., Гайкович Ю.В* и др. Автоматизация обработки графических изображений. - М.: Воениздат, 1990.

MUNDARIJA

So'z bosh.....	3
Qisqartirilgan so'zlar.....	5
Atama va ta'riflar	6
Foydalanilgan adabiyotlar	48

Abdusali Samatovich SUYUNOV,
SHuhrat Abdusaliyevich SUYUNOV,
Lazizbek Toshpo 'lat o 'g 'li IBRAGIMOV.

RAQAMLI KARTAGRAFIYA VA GEOINFORMATIKA

QISQA ATAMASHUNOSLIK LUG'ATI

Muharrir X.Alimova
Badiy muharrir G.M. Mullodjanova
Kompyuterda sahifalovchi M.K.Isakov

04.05.2016-yilda bosishga ruxsat etildi. Qog'oz bichimi 60 x 90,1/16
3.2 shartli bosma taboq. Adadi 50 Byurtma № 11/b

140150. "Nafis poligraf servis" MChJ kichik bosmoxonasda chop etildi.
Manzil: Samarqand sh., Buyuk ipak yo 'li ko 'chasi 67-A

